O ATITUDINE REZONABILĂ ÎN CERCETARE CU PRIVIRE LA VIITOARELE PLANURI DE EGALITATE DE GEN

Autor: Virgil Iordache | 3 februarie 2022

Condiționarea finanțărilor din surse europene de existența și implementarea unor planuri de egalitate de gen va duce în mod inevitabil la adoptarea acestora în organizațiile cu misiune de cercetare din România. UEFISCDI a făcut un serviciu sistemului de cercetare punând la dispoziție un model care poate fi preluat și adaptat de orice altă instituție: https://www.gep.uefiscdi.ro/#directii.

Din punctul de vedere al naturii fenomenului, trebuie spus de la bun început că are o dimensiune obiectivă și una ideologică. În domeniul științific al studilor de gen ele coexistă, așa cum coexistă și în domeniile care se ocupă cu problemele de mediu, sau alte probleme cu impact social imediat. Ideologizările fizicii, chimiei sau matematicii au loc mai dificil, altminteri s-ar fi făcut și ele demult.

Orice abordare rezonabilă a situațiilor instituționale asociate unui domeniu hibrid științifico-politic va pune accent pe temeiurile și aspectele obiectivce și va minimiza ideologizarea, care însă este inevitabilă. Oriunde oamenii dețin cunoaștere cu privire la fapte obiective, în acest caz legate de discriminarea de gen, vor încercă să le și aplice cu bune intenții, unii, și oportunist alții, cei din a doua categorie fiind mai puțini la început și mai mulți ulterior, după ce tema devine mainstream și aduce avantaje de diverse feluri. E de dorit ca rolurile obiective și politice să fie diferite, pentru ca faptele să continue să fie evaluate obiectiv, dar instituțional se acceptă tot mai mult amestecarea rolulurilor, cu consecințe generale asupra erodării obiectivității și a statutului social al instituțiilor de cercetare. Cum încă există un capital simbolic solid al universităților, cel puțin în România, nu ne așteptăm prea curând la presiuni sociale pentru ca ideologizarea problemei să fie prezentă numai acolo unde e mai potrivit, în zona rolurilor politice. Practic oamenii de știință transferă roluri politice către organizații academice fără să mai și intre în piața politică efectivă, cu consecințele globale pe care

le studiază acum cercetătorii din științe politice. La scara de timp a proiectelor de cercetare, situațiile instituționale noi de felul celei despre care vorbim acum sunt însă variabile exogene, nu pot fi controlate și trebuie luate ca atare.

Atâta vreme cât nu este nimic deja formalizat și asumat, fiecare persoană din sistemul de cercetare poate să acționeze cum dorește. Odată ce instituționalizarea se prefigurează clar, persoanele cu responsabilități manageriale de top au datoria să asigure adoptarea planurilor, fie și prin copy-paste, în primul rând ca să asigure securitatea financiară a instituțiilor și racordarea la standardele academice occidentale de producere a cunoașterii științifice. Dacă revista Nature se edita la București, iar Science la Cluj, dacă în fiecare reședință de jude aveam câte o universitate ca a unui land german, ne puteam lipsi poate de adoptarea rapidă a unor planuri de egalitate de șanse pentru a avea acces la proiecte europene. Nu e vorba numai de bani, e vorba de înrețelare cu oameni care știu să facă cercetare obiectivă mai bine ca noi. E treaba noastră să decuplăm ce e obiectiv de ce este ideologic pe cât posibil. Există discriminări de gen reale în cercetare și spațiul academic și față de femei, și față de bărbați, de la caz la caz, iar planurile de egalitate de gen pot fi de folos.

Un factor care trebuie controlat de la bun început e abuzarea de astfel de planuri în mod oportunist. Țările fost comuniste au memoria abuzurilor în numele unor etici formalizate (al eticii și integrității socialiste), cu autocritici la ședințe de partid pentru fapte din familia ta, înscenări orchestrate pentru eliminarea competitorilor etc. Mecanismul reglării unor potențiale abuzuri azi există; se numește în primul rând Ombudsman și Avocatul poporului, iar în al doilea rând instituția europarlamentarului. Toate instituțiile de cercetare ar fi de folos să aibă și Ombudsman, pentru că un plan de egalitate de șanse ajuns în mâna unor șefi cu prea multă putere n-ar fi decât încă un cod al eticii cercetării ajuns instrument în luptele intestine pentru putere. Obiectivul ar fi ratat și etica ar fi discreditată. România nu are un climat social al corectitudinii, ci unul al micii corupții generalizate, nu ne putem aștepta ca implementarea planurilor de egalitate de gen să nu fie sub presiunea deturnării de către interese corupte mai mici sau mai mari. Dacă abuzurile ar tinde să devină o problemă de scară națională, există europarlamentari de toate culorile politice prin care se poate da feed-back direct UE.

Odată adoptate în toate instituțiile, planurile pot avea un rol benefic de prevenție, pe principiul „oala acoperită – nu cad mușțele-n ea”. Al doilea rol poate fi cel de facilitare a diagnozei obiective a situațiilor de discriminare de gen și a consecințelor lor instituționale. Sunt dezechilibrele majore între ponderea femeilor și bărbaților din unele organizații sau unități funcționale cauzate economic, sau datorate unor discriminări de gen? Dacă inițial cauzele au fost, ipotetic, economice, ulterior ele sunt însoțite și de discriminări de gen? Ce consecințe asupra producției academice didactice și științifice există în funcție de domeniul de cercetare? Ce consecințe vom avea în zece ani dacă acum angajăm numai domni, sau numai doamne, într-o organizație sau o unitate

funcțională, în funcție de domeniu? Cum se pot modifica situațiile structurale diagnosticate ca disfuncționale în mod eficient? Prin ce măsuri pot fi stimulate angajarea doamnelor sau a domnilor pentru ca distribuția resursei umane pe genuri să devină mai echilibrată și cu folos pentru climatul de lucru, când există disfuncționalități? Toate acestea sunt întrebări la care existența unor planuri de felul celui elaborat de UEFISCDI poate ajuta în găsirea unui răspuns și luarea unor măsuri concrete.

Nu are nici o relevanță că în UE planurile de acest fel nu au fost neapărat concepute pentru a rezolva situații de felul celor din paragraful anterior. Odată adoptate, nimic nu împiedică folosirea lor pentru orice fel de situații unde distribuția de gen e disfuncțională în arenele de acțiune locală din România. E un mecanism tipic de ex-aptare: o trăsătură evoluată pentru ceva e folosită ulterior pentru altceva, crescând performanța în alt mediu. Mediul din spațiul occidental nu e identic cu cel din România, exaptarea parțială e inevitabilă. Evoluția culturală folosește, ca și cea biologică, ce e la dispoziție.

Nu are nici o relevanță că în publicul larg conceptualizările despre gen nu sunt general acceptate, în particular în publicul credincios. E treaba fiecăruia ce face acasă și în spațiul public, câtă vreme repectă legea. Planurile pentru egalitate de șanse pot fi utile în mediul intern organizațional pentru o producție academică didactică și de cercetare, la fel ca oricare document de politică internă. Astfel de planuri pot îmbunătăți performanța generală academică și a institutelor de cercetare, ele nu trebuie privite ca având o valoare în sine și ca general aplicabile în societate. Ele pot funcționa foarte bine când există limite clare între zona profesională și cea personală, limite care nu existau în comunism, dar există în capitalism, când spațiul public nu este acaparat de un partid sau altul, de o viziune asupra lumii sau alta, și când cercetătorii înșiși nu amestecă rolurile profesionale cu cele personale.

Orice top-manager va transforma prin gut-feeling sau raționalist o potențială amenințare într-o oportunitate pentru mai bunul mers al organizației. La structura socială din România, planurile de egalitate de gen pot fi și amenințări, prin clivajele organizaționale pe care le pot induce, dar pot fi și oportunități pentru ieșirea din situații despre care prea multă lume nu vorbește, necum să mai și acționeze. Împreună cu acestea se pot rezolva firesc și probleme țintă vizate orginar de instituțiile europene.

Dincolo de acestea, e mult mai probabil ca și aceste planuri să fie tratate ca o formă fără fond, în buna noastră tradiție. Nu e însă o fatalitate.

Notă: textul a fost publicat inițial pe blogul autorului care poate fi accesat aici.

Imagine: *Unsplash*